

(047 1)
1024

Stichting voor Bodemkartering
Staringgebouw
Wageningen
Tel. 08370-19100

BIBLIOTHEEK
STARINGGEBOUW

Rapport nr. 1116

Een onderzoek naar de veensoort gebruikt voor de
tuinturfproduktie op het perceel bekend onder
Sectie A nr. 7115 in de gemeente Schoonebeek

door: A.H. Booij

Wageningen, juli 1973

NB: Gegevens uit dit rapport mogen zonder toestemming van de
Stichting voor Bodemkartering uitsluitend door de op-
drachtgever worden vermenigvuldigd of in andere publikaties
worden overgenomen.

27 JULI 1973

JSN 191099-01

I N H O U D

	<u>blz.</u>
1. <u>Inleiding</u>	4
2. <u>Probleemstelling en begripsomschrijving</u>	5
2.1 Bovenveen, geen gedefinieerde veensoort	5
2.2 De wel gedefinieerde veensoorten en hun positie in een veenprofiel	6
2.2.1 Het sphagnumveen of veenmosveen	6
2.2.1.1 Bolster	6
2.2.1.2 Grauwveen	6
2.2.1.3 Zwartveen	7
2.2.2 Wolgrasveen	7
2.2.3 Waar komen deze veensoorten voor in de veenprofielen van ZO-Drenthe?	7
2.2.4 Wat zeggen andere auteurs, experts en de "praktijk" ervan?	8
3. <u>De situatie zoals die in het veld werd aangetroffen</u>	10
3.1 Het eerste bezoek	10
3.2 Het tweede bezoek	10
3.3 Het derde bezoek	11
3.3.1 Wat werd aangetroffen	11
3.3.2 Het nadere onderzoek	12
3.3.2.1 De gegraven profielkuiltjes en de beoordeling van het veen	12
3.3.2.2 Resultaat van het onderzoek in intacte veenbrokken	13
3.3.2.3 Conclusie bij het rondblikken over het terrein	13
3.3.2.4 Vergelijking met enkele andere percelen waar tuinturf wordt gewonnen	14
3.4 Conclusies n.a.v. het in dit hoofdstuk besprokene	14
4. <u>Samenvatting</u>	16
<u>Literatuuropgave</u>	17

Fig.1 Schematische weergave van de waarnemingspunten

1. INLEIDING

De heer P. Boer, destijds te Scheemda, nu te Gasselte, heeft een contract met de heer A. Zegwaard te Nootdorp waarin de verkoop van zwartveen is vastgelegd.

De heer Zegwaard heeft volgens dat contract het recht $\pm 20\ 000\ m^3$ zwartveen af te voeren en de plicht het bovenveen achter te laten.

Over de veenwinning op het oostelijke gedeelte van het perceel, bekend onder Sectie A nr. 7115 in de gemeente Schoonebeek, zijn moeilijkheden ontstaan tussen de heren Boer en Zegwaard. De heer Boer is van mening dat de heer Zegwaard zich niet houdt aan de overeenkomst. Volgens de heer Boer voert de heer Zegwaard ook bovenveen af waar hij geen recht op heeft, erger nog, de heer Zegwaard voert tot nu toe alleen bovenveen af omdat hij met zijn "laagsgewijze" (en niet "putsgewijze") verwerken zelfs nog niet aan het zwartveen is toegekomen.

De heer Boer heeft nu de Stichting voor Bodemkartering opdracht gegeven een bodemkundig onderzoek te verrichten op het in vervening (tuinturfbereiding) zijnde deel van perceel Sectie A nr. 7115. Vooraf was een oriënterend bezoek aan deze percelen gebracht.

2. PROBLEEMSTELLING EN BEGRIPSOMSCHRIJVING

De vraag of de heer Zegwaard aan de provinciale voorschriften voldoet (bijv. 50 cm "bonkt") is interessant maar als zodanig niet ter zake daar de heer Boer in het contract meende te moeten stellen dat (alle) bovenveen moet worden achtergelaten en dat de heer Zegwaard (alleen) zwartveen heeft gekocht. Als er 100 cm mooie "bolster" had gezeten dan had de heer Zegwaard op basis van het contract die bolster geheel opzij moeten zetten, al stelt het provinciale voorschrift dat dit minstens 50 cm moet zijn.

Er zat echter geen 100 cm mooie bolster en ook geen 50 cm. Het is zelfs de vraag of die er wel ooit gezeten heeft. De heer Boer, dit wetende, heeft dan ook doelbewust de termen bonkaarde, bolster, grauween e.d. gemeden en gesteld dat (alle) bovenveen moest worden achtergelaten. Daarnaast heeft hij nogeens nadrukkelijk gesteld dat zwartveen is verkocht. De controverse Boer/Zegwaard spitst zich dan ook in eerste instantie toe op de definities van de woorden bovenveen en zwartveen.

2.1 Bovenveen, geen gedefinieerde veensoort

De naam "bovenveen" is in de "veenliteratuur" en de vervenerspraktijk niet (algemeen) gebruikelijk voor een veensoort (veen als grondstof).

Wel bekend is de naam "bovenveencultuur", d.w.z. dat een perceel veen(-land) voor akker- of weidebouw wordt gebruikt zonder dat dit eerst is afgeveend, zonder dat dit doelbewust is bezand, zonder dat er dalgrond van is gemaakt. Op dit bovenveen (als perceel) kan een sterk veraarde, zwarte, venige bouwvoor (A1, Aan of Alp) zijn ontstaan, hetzij door de jarenlange bewerking, hetzij door een jarenlange opmesting, hetzij in beginsel door een voormalige boekweitbrandcultuur. Deze bovenveencultuur is ook bekend onder de naam "hoogveencultuur".

In het algemeen spraakgebruik geldt: "In Schoonebeek boeren ze op het bovenveen", en "Hij woont op het bovenveen". Het bovenveen is dan "de niet-verveende veenvlakte"; het is een nagenoeg geografisch begrip. Echter de naam "bovenveen" voor een veensoort, voor de grondstof "veen", is, zoals reeds werd gesteld, een niet (algemeen) gebruikelijke.

Ook in artikel 8 van het Drentse Reglement op de verveningen wordt het woord bovenveen genoemd, maar weer niet als veensoort (niet als grondstof) maar als oppervlakte, (als grondsoort hoogveen). Daarin gaat het over de verplichting 50 cm te "bonken", "afkomstig van de bovenste veenlaag van het bovenveen".

De term "bovenveen" in het contract is dan ook niet erg duidelijk. Beter was geweest met name te noemen wat werd bedoeld, nl. in termen als "bonkaarde", "jong veenmosveen", "bolster", "grauwveen" en de "loklaag" of "de grenshorizon van Weber" (ook wel "bovenste stobbenhorizont". Dat heeft de heer Boer nl. kennelijk bedoeld te zeggen. Hij heeft echter opzettelijk deze termen gemeden omdat fraaie bolster en mooie bonkaarde niet werden aangetroffen. En ons inziens ook niet in ruime mate voorhanden zijn geweest op dit perceel dat te dicht in de buurt van de voormalige Ellenbeek heeft gelegen voor fraaie bolster.

De heer Boer heeft ook wel geweten dat "bovenveen" een niet gedefinieerd begrip is, daarom heeft hij nog een zekerheid meer in het contract ingebouwd door duidelijk te stellen dat (alleen) zwartveen is verkocht. Het is daarom zaak het begrip zwartveen en wat daarmee verband houdt in beschouwing te nemen.

2.2 De wel gedefinieerde veensoorten en hun positie in een veenprofiel

Vooropgesteld moet worden dat er nagenoeg geen zuivere veensoorten, uit één plantensoort bestaande, voorkomen. Toch staat er in de literatuur wel het een en ander over "veensoorten" en heeft de praktijk er ook wel namen voor.

De heer J. Visser (1949) (1) zegt er in het hoofdstuk "De belangrijkste veensoorten" (blz. 31-33) o.a. het volgende over:

" 2.2.1 Het sphagnumveen of veenmosveen

" In weinig gehumificeerde toestand zijn in dit veen de sphagnumplantjes vrijwel onveranderd gebleven en steeds duidelijk te herkennen. "De kleur is fletsgeel tot bruin en wordt donkerder naarmate de humificering verder gevorderd is en er meer andere plantenresten deel van uitmaken. Als begeleidende veenvormende planten treden vooral heide en wolgras op.

" Zeer jong veenmosveen heeft een vuil-witte tint (witveen).

" 2.2.1.1 Bolster

" In ons land noemt men het jonge, nog weinig gehumificeerde veenmosveen dat in de veenprofielen de bovenste laag vormt bolster wanneer heide- en wolgrasresten er geheel, of nagenoeg geheel, in ontbreken.

" 2.2.1.2 Grauwveen

" In ons land noemt men het jonge, nog weinig gehumificeerde veenmosveen dat in de veenprofielen de bovenste laag vormt grauwveen

"wanneer het vrij veel heide- en wolgrasresten bevat.

" De uit grauwveen gestoken turf werd vroeger wel in bakkerijen gebruikt (bakkersturf). (dus kennelijk geen "hardbrand", AHB).

" 2.2.1.3 Zwartveen

" In sterk gehumificeerde staat bezit het veenmosveen geheel andere kenmerken en eigenschappen (dan bolster en grauwveen, AHB). Van de sphagnumstructuren is dan macroscopisch vrijwel niets meer te zien, terwijl de kleur bruin tot zwart is geworden (zwartveen). De resten van hout en wolgras, die er in voorkomen, zijn meestal nog wel duidelijk waar te nemen. .... als brandstof daarentegen heeft het een grote waarde.

" 2.2.2 Wolgrasveen

" ..... het vormt grote, vlakke tapijtvormige kussens die vrij hoog (wolgrashorsten) boven de omgeving uitsteken (1-2 dm). Vrijwel altijd komt het in nesten, lenzen of dunne laagjes van beperkte omvang in het sphagnum- en het heideveen voor. Kenmerkend voor dit veen zijn de bundels bruine haren, het z.g. lok, vlok of tas, de resten van de bladscheden en wortels van wolgras.

Tot zover Dr. Visser, die bekend staat als dé veenspecialist van Nederland en met name waar het het hoogveen betreft. Hij is geboren en getogen in ZO-Drenthe en schreef in 1931 het proefschrift "Das Hochmoor von Südost-Drenthe".

2.2.3 Waar komen deze veensoorten voor in de veenprofielen van ZO-Drenthe?

In hoofdstuk VIII beschrijft Dr. J. Visser (1949) (1) de veenvorming en veenprofielen in ZO-Drenthe (blz. 99-103). Hij beschrijft het veenprofiel van onder af aan. Na allerlei veensoorten behandeld te hebben, zegt hij: "... op het moerasbosveen volgt in het profiel het z.g. oudere veenmosveen of zwartveen. .... op dit oudere veenmosveen (het zwartveen dus) volgen de veenvormingen van de z.g. grenshorizon, die in Drenthe voornamelijk bestaat uit heide- en wolgrasveen, terwijl plaatselijk in dit niveau, ook kienhout kan optreden. Macroscopisch zijn de grenshorizonvormingen in het profiel dus waar te nemen door het grote gehalte aan heide, wolgras en (plaatselijk, AHB) kienhout. Morfologisch door verwerings- en denudatieverschijnselen".

Uit het verdere verloop van het verhaal blijkt dan dat op deze grenshorizon het jonge veenmosveen (grauwveen en bolster) is gevormd. Op pag. 99 geeft Visser (1949) (1) dit in een schema weer dat hieronder voor het van belang zijnde deel is weergegeven.

Veenlagen	Gemiddelde dikte in meters
Bonkaarde	0,30
Jong veenmosveen of grauwveen	1,00
Grensveen of grenshorizon van Weber	0,40
Oud veenmosveen of <u>zwartveen</u>	1,50

De grenshorizon van Weber (loklaag) bestaande uit heide, wollegras en plaatselijk houtresten rekent Visser dus niet bij het zwartveen.

2.2.4 Wat zeggen andere auteurs, experts en de "praktijk" ervan?

Kok (1919) (2) beschrijft ook het zwartveen of blauwveen (dat geschikt is voor haardbrand). Op dit zwartveen laat hij een veenlaag "vooraf uit wollegras-, heide- en mosresten bestaande (flokveen)", of door Weber "Grenzhorizont genoemd", volgen. Ook hij rekent de loklaag dus niet tot het zwartveen.

Prof. Florschütz (1948) (3) (in zijn lezing in oktober 1941 te Utrecht tijdens de elfde Wetenschappelijke Bijeenkomst van de Sectie Nederland der Internationale Bodemkundige Vereniging) laat het "oud mosveen" door de "grenshorizon van Weber" scheiden van het "jonge veenmosveen". Hij rekent de grenshorizon dus eveneens niet tot het "oude mosveen". De naam "zwartveen" noemt hij niet.

Ir. Horch (1948) (3) hield op die zelfde bijeenkomst in 1941 ook een lezing. Hij kent, uiteraard, ook terdege het woord zwartveen, en bolster. De eerste heeft hoge calorische waarde, de tweede niet. Hij vermeldt zelfs dat turf met enig grauwveen uit de zwarte turf wordt gesorteerd.

Dr. Casparie (1972) (4) onderkent "Highly humified sphagnum peat, often called "Older Sphagnumpeat" (oud veenmosveen), and known to the local population as "blue peat" or "black peat"". Hij stelt dat de gemiddelde humificatiegraad H8 is (variërende van H7 - H9).

Daarnaast onderscheidt Casparie "Eriophorum Vaginatum peat" (wollegrasveen) (lok) ("called "flake" or "curl" by the peat diggers").

Alle schrijvers kennen de grenshorizon van Weber (de loklaag) als bestaande uit overwegend wollegrasveen en heideveen. Niet allen onder-

schrijven de ontstaanstheorie van Weber. Ook wordt nogal eens gesteld dat deze grenshorizon niet overal voorkomt. Voorzover hij wel duidelijk voorkomt, wordt hij apart onderscheiden van het zwartveen.

Wel wordt door allen opgemerkt dat zowel in het zwartveen als in het grauwveen ook wollegrasresten kunnen voorkomen. Voorzover er wollegras voorkomt in het zwartveen, komt dit bovenin meer voor dan onderin.

De praktijk kent duidelijk een "loklaag", "een grensveen", "een overgangsveen", dat niet tot het zwartveen wordt gerekend.

Over het zwartveen heeft de praktijk een oordeel dat niet duidelijk afwijkt van het bovenstaande. Er kunnen herkenbare plantendelen van heide en wollegras in voorkomen, maar van de veenmosstructuren is macroscopisch vrijwel niets meer te zien. Komen in een veen macroscopisch duidelijk waarneembare veenmosresten voor, dan is dat veen geen zwartveen. Met zwartveen wordt een veen bedoeld dat bij vergraving met de hand geschikt is voor haardbrand. Grauwveen en de loklaag zijn dat zeker niet, deze zijn hooguit geschikt voor "bakkersturf" of "vuuraanmakers". Bij verwerking met de persmachine, bij welke bewerking allerlei veensoorten door elkaar worden gemengd, wordt wel eens de loklaag mee vermengd.

Maar nog steeds acht de praktijk de loklaag, het grensveen e.d., geen zwartveen.

Gewapend met deze kennis en die opgedaan in de praktijk van ongeveer 20 jaar karteringswerk (d.w.z. ook gesprekken met veenvergravers, boeren e.a.), is het perceel Sectie A nr. 7115 bezocht.

3. DE SITUATIE ZOALS DIE IN HET VELD WERD AANGETROFFEN

Het perceel Sectie A nr. 7115 in de gemeente Schoonebeek is door ons drie keer bezocht.

3.1 Het eerste bezoek

Op verzoek van de heer Boer en vergezeld door hem, werd op 9 april 1973 het perceel voor het eerst bezocht. Erg veel viel er toen niet te zien, het geheel was overdekt met ± 15 cm natte sneeuw en het bleef sneeuwen. Het perceel was praktisch ontoegankelijk daar het slecht ontwaterd was. Het grondwater stond op ± 10 à 15 cm onder maaiveld. Een dam, in de sloot tussen perceel A7115 en het westelijk ervan gelegen perceel, belemmerde de waterafvoer.

De heer Boer deelde mee dat het gedeelte waarvan zwartveen was verkocht, geploegd lag en daarna met de cultivator was "verkleind". Het perceel is ± 40 meter breed, d.w.z. van sloot tot sloot ongeveer 37 meter.

Aan de westzijde ligt een ± 12 meter brede strook die vroeger verveend is door de Purit-mij. In deze strook is tot een diepte van ± 100 à 110 cm "bonksel" te vinden. Dit gedeelte is volgens de heer Boer buiten het contract met de heer Zegwaard gehouden.

Aan de oostzijde ligt een min of meer onregelmatige rug (ril) van los veen, naar schatting ongeveer overeenkomende met ± 3 m³ per strekkende meter. Volgens de heer Boer is dit veen afgeschoven door de heer Zegwaard.

Ondanks de slechte terreinconditie waardoor het allemaal wat moeilijk te controleren was, leek het erop dat de situatie inderdaad zo was als door de heer Boer geschetst. Over de oorzaak van de beide depots bonksel moet opgemerkt worden, dat aangenomen is dat de heer Boer hierover de juiste informatie verschaftte. Dit uit te zoeken is geen taak van de Stichting voor Bodemkartering.

3.2 Het tweede bezoek

Het tweede bezoek vond plaats op 11 april 1973 nadat de sneeuw van 9 april was gesmolten. De situatie werd inderdaad aangetroffen zoals die door de heer Boer was geschetst d.w.z. oostelijk een ril opzijgeschoven bonksel, middenin een strook van ± 20 meter breed die over een lengte van ± 1030 meter in lengterichting geploegd en met de cultivator bewerkt was en westelijk een niet bewerkt, nagenoeg met het overige maaiveld gelijk liggende, ± 12 meter breed gedeelte dat ± 100 à 110 cm bonksel bevat.

Het perceel werd zo goed en zo kwaad dit - gezien de terreinconditie - kon in zig-zag lijn belopen (doorwaad) van voor (noordzijde) naar achteren (zuidzijde). Het oppervlak is daarbij bekeken met de zon-inval mee, tegen, en van opzij. Het geheel kwam, zelfs in deze natte situatie, wel erg bruin over. De voorlopige indruk was dan ook dat er nogal een flink percentage lok en grauween en zelfs enige bolster voorkwam. Van mooie bolster was geen sprake. Zo'n oppervlakkige indruk kan echter nog weleens afwijken van hetgeen met boor en spade gevonden wordt. Vooral als die oppervlakkige beoordeling plaatsvindt onder natte omstandigheden. Daarom is van achter (zuid) naar voren (noord) lopend een 40-tal boringen verricht tot op het duidelijke zwartveen. Daarbij is geconstateerd dat vanaf het maaiveld $\pm$ 10 cm veen met veel wollegrasvezels, met nogal wat herkenbaar veenmosveen en zelfs hier en daar bolster voorkomt boven het duidelijke zwartveen.

Bij deze "wandeling" van vóór naar achter v.v. zijn voorop (nabij de Bargerweg) enkele profielkuilen aangetroffen kennelijk door of namens één van beide, of beide partijen gegraven.

Ook deze kuilen wezen erop dat gemiddeld ruim 10 cm veen voorkomt dat niet tot het duidelijke zwartveen gerekend moet worden.

3.3 Het derde bezoek

Het derde bezoek is gebracht op 22 juni 1973.

3.3.1 Wat werd aangetroffen

- 1e Een aanmerkelijk beter ontwaterd perceel dan op 9 en 11 april 1973. De heer Boer deelde mee dat hij direct ná 1 mei 1973 de dam die de waterafvoer belette uit de sloot had laten graven.
- 2e Een perceel met westelijk een $\pm$ 12 meter breed onbewerkt gedeelte dat 100 à 110 cm bonksel bevatte dat blijkens een mededeling van de heer Boer bij een eerdere vervening teruggezet moet zijn door de Purit-mij.
- 3e Een middengedeelte dat in de lengterichting geploegd geweest is en daarná (volgens de heer Boer begin oktober 1972) met een cultivator min of meer fijngemaakt. Volgens de heer Boer waren de werkzaamheden door de heer Zegwaard uitgevoerd. Van dit middengedeelte zou al één keer een produktie van tuinturf zijn afgevoerd, althans voor het grootste gedeelte. Dit lijkt waarschijnlijk gezien het feit dat over een paar honderd meter achter op het bewerkte gedeelte aan de westzijde een ril fijngemaakt, min of meer doorgevroren veen ligt dat van die zelfde eerste produktie zou (kunnen)

stammen maar nog niet afgevoerd is.

- 4e Aan de oostzijde werd een ril opzij geschoven veen aangetroffen, die naar schatting $\pm 3 \text{ m}^3$ bonksel per m^1 bevatte.

3.3.2 Het nadere onderzoek

Het nadere onderzoek bestond uit vier onderdelen, te weten:

- 1e Het systematisch op afstanden N-Z van ± 30 meter (schreden) graven van 34 profielkuiltjes tot op het duidelijke zwartveen en de bestudering van de profielwandjes. Dit uitsluit end in het in bewerking zijnde perceelsgedeelte.
- 2e Het op systematische wijze opsporen van losgeploegd veen dat niet of nauwelijks door de cultivator was aangeraakt (ploegvoren). Dergelijke intacte veenbrokken werden uitelkaar gepeuterd en bekeken op samenstellende delen. Dit gebeurde op 32 plekken. De brokken werden telkens genomen tussen twee profielkuiltjes in.
- 3e Op deze plekken (zie 2e) werd rondgekeken over het oppervlak (voor de plekken bedoeld onder 1e t/m 3e wordt verwezen naar figuur 1).
- 4e Vergelijking van enkele andere "tuinturfpercelen" in de omgeving.

3.3.2.1 De gegraven profielkuiltjes en de bestudering van het veen

De 34 gegraven kuiltjes brachten aan het licht dat daar vanaf kuiltje 1 tot en met kuiltje 34 (zie fig. 1) respectievelijk 20, 35, 15, 12, 20, 8?, 20, 17, 10?, 7?, 10, 10?, 16, 12, 15, 13, 10, 12, 15, 9, 10, 11, 13, 13, 12, 13, 12, 12, 13, 14, 12, 10, 9, 10 cm veen aanwezig is dat niet tot het zwartveen kan worden gerekend. Gemiddeld komt dit overeen met 13 cm.

Bij vier van de kuiltjes, te weten op ± 180 , 270, 300 en 360 meter vanaf de Bargerweg, was het "hiet-zwartveen-zijn" niet bijzonder duidelijk. Als we aannemen (per slot van rekening is vervening geen horlogemakerswerk) dat op deze vier punten alles tot het zwartveen moet worden gerekend dan nog komt het er op neer dat gemiddeld, over het hele in bewerking zijnde perceelsgedeelte, ruim 12 cm veen voorkomt dat niet tot het zwartveen behoort.

Van de vier kuiltjes waarbij het twijfelachtig was of het bovenste veen nu wel of geen zwartveen was, is in bovenstaand lijstje achter de gevonden diktes een vraagteken geplaatst.

In de profielwandjes, die bestonden uit deels losgewerkt en fijner gemaakt veen, werd in meerderheid grauwveen aangetroffen; hier en daar

wat mooie bolster, maar dat niet bijzonder veel en vaak; voorts in een groot aantal gevallen "lok" met grauwveenresten. In een klein percentage van de gevallen kwam een spoortje zwartveen voor.

3.3.2.2 Resultaat van het onderzoek in intacte veenbrokken

Van de 32 veenbrokken die uit elkaar werden gehaald, is in 16 gevallen grauwveen met lokbijmenging aangetroffen, in 9 gevallen lok, lok en grauwveen en soms lok + iets zwartveen, in 2 gevallen grauwveen en zwartveen, in 2 gevallen bolster en grauwveen en in 3 gevallen bolster.

Bolster en bolster met grauwveen werd in de onderzochte brokken niet zuidelijker dan $\pm$ 270 meter vanaf de Bargerweg aangetroffen. De zwartveen bevattende brokken werden aangetroffen tussen de kuiltjes op $\pm$ 270 en $\pm$ 330 meter vanaf de Bargerweg.

Verder zuidelijk op het perceel overheerst duidelijk het grauwveen, grauwveen met lok, en het lok.

Regelmatig werden ook heidetakjes in het veen gevonden.

3.3.2.3 Conclusies bij het rondblikken over het terrein

Ná het uit elkaar trekken van de veenbrokken, bedoeld onder 3.3.2.2, en de beoordeling daarvan, werd rondgekeken over het traject dat lag tussen twee kuiltjes. Dit gebeurde in totaal dus 32 keer. Het betrof een oppervlakkige beoordeling van het met de cultivator fijngemaakte materiaal. Daar lok, ofwel wollegrasresten, het meest bestand zijn tegen een verkleining met een cultivator, behoeft het niet te verbazen dat deze component - alsmede door zijn mooie kleur ook de bolster - het meest (en relatief te veel) in het oog springt bij die oppervlaktebeoordeling.

In 15 gevallen geeft het geheel de indruk uit lok te bestaan,
in 3 gevallen uit lok + enig zwartveen,
in 8 gevallen uit lok + bolster en
in 6 gevallen uit bolster + iets lok.

Bij wat nader bekijken blijkt echter grauwveen de matrix uit te maken.

3.3.2.4 Vergelijking met enkele andere percelen waar tuinturf wordt gewonnen

Na afloop van het onderzoek, onder 3.3.2.1 t/m 3.3.2.3 beschreven, werd op vijf plaatsen in de omgeving de tuinturfwinning summier bezien. Er is daarbij niet met verveners gesproken, er zijn ook geen contracten bekeken om te zien of deze een andere voorwaarde bevatten dat het contract Boer/Zegwaard.

In alle vijf gevallen werd een minder grauwveenachtig oppervlak aangetroffen. Met name het zwartveen viel op doordat dit verturfd is ten gevolge van de zachte winter (waardoor een deel van het zwartveen niet voldoende stuk vroom) én door de extreme droogte in juni 1973.

Zelfs op de rillen, klaar voor afvoer, die op het westelijke buurperceel zijn gelegen, komen duidelijk verturfdte resten zwartveen voor. Dergelijke ingedroogde zwartveenresten zoekt men praktisch te vergeefs op perceel Sectie A nr. 7115.

3.4 Conclusies n.a.v. het in dit hoofdstuk besprokene

Het boven omschrevene geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen en conclusies:

- 1e Per strekkende meter is door de Purit-mij. en door de heer Zegwaard samen $\pm 16 \text{ à } 17 \text{ m}^3$ bonksel achtergelaten wanneer aangenomen mag worden - en er is geen reden om dat niet te doen - dat het bonkseldepot westelijk op perceel A7115 daar destijds is neergelegd door de Purit-mij. Samen is dat iets minder dan de voorgeschreven 50 cm maar men zou er in de praktijk niet over vallen.
- 2e De heer Zegwaard had alleen een contract voor het nog niet verveende gedeelte. Hij was niet verantwoordelijk voor het bonkseldepot op het westelijke gedeelte, maar hij kan er ook geen aanspraak op maken. Voor hem golden in principe de provinciale voorschriften voor het gedeelte dat hij onder contract had.
- 3e Niet te achterhalen is of de Purit-mij., als zij destijds voortgegaan was met de vervening, meer zou hebben afgebonkt dan dat wat in het westelijke bonkseldepot ligt. Zou dat niet het geval geweest zijn dan was dit depot goed voor ± 30 cm bonksel over het hele terrein. Niet meer gemakkelijk te achterhalen is of het westelijke bonkseldepot alleen bonksel van die westelijke strook of van het hele perceel bevat.
- 4e De $\pm 3 \text{ m}^3$ bonksel per strekkende meter op de oostzijde van het perceel, daar in depot gezet door de heer Zegwaard, zijn goed voor een bonksellaag van ± 15 cm op dat gedeelte van het perceel dat hij in bewerking heeft.

- 5e De vraag of de heer Zegwaard - al dan niet met gebruikmaking van de eerder door de Purit-mij. opzij gezette bonksel - aan de provinciale voorschriften (50 cm bonken) voldoet, is interessant maar niet ter zake. De heer Boer heeft nl. in het contract bedoeld te stellen dat alle bovenveen moest worden achtergelaten. Omdat "bovenveen" een niet algemeen gebruikelijk begrip is kan hier wel wat op afgedongen worden ware het niet dat daarnaast nog zeer nadrukkelijk is gesteld dat de heer Zegwaard alleen zwartveen heeft gekocht.
- 6e Gemiddeld bestaat de bovenste 12 cm van het in bewerking zijnde perceel niet uit duidelijk zwartveen. Daar dit gedeelte geploegd en fijngemaakt is moet aangenomen worden dat het tot "tuinturf" bereid is of wordt, met de kennelijke bedoeling dit af te voeren. Mocht het tot afvoer komen dan moet gesteld worden dat er veen wordt afgevoerd dat niet tot het duidelijke zwartveen behoort.
- 7e Als er al één produktie tuinturf is afgevoerd (- het bewijs daarvan is door ons niet te leveren, nog minder wie het afgevoerd zou hebben -) dan kan niet anders geconcludeerd worden, gezien de gebruikelijke profielopbouw en gezien de "laagsgewijze verwerking", dan dat ook dat geen zwartveen is geweest.
- 8e In hoeverre de moeilijkheden tussen de heren Boer en Zegwaard zijn ontstaan t.g.v. misverstanden is ons niet bekend. Of door de heer Zegwaard de term "bovenveen" is vertaald als "de bovenste 50 cm" overeenkomende met de provinciale voorschriften tenminste 50 cm van de bovenste veenlaag te "bonken", onttrekt zich aan onze beoordeling. Als dit het geval mocht zijn, dan heeft de heer Zegwaard, om aan die 50 cm te komen, ook het bonksel dat in depot ligt op het niet onder het contract begrepen westelijke gedeelte, meegerekend.

4. SAMENVATTING

Getracht is te omschrijven wat met "bovenveen" bedoeld kan zijn. Verder is nagegaan wat onder zwartveen moet worden verstaan, of ook ander veen dan zwartveen in de produktie van "tuinturf" is (mee)verwerkt en of er ander dan zwartveen is afgevoerd.

Geconcludeerd wordt dat inderdaad op dit moment ander veen dan zwartveen voor de turfbereiding wordt gebruikt.

Wanneer van perceel Sectie A nr. 7115 in de gemeente Schoonebeek al één jaarproduktie "tuinturf" is afgevoerd dat ook op de "laagsgewijze methode" is geproduceerd, dan is het voor de hand liggend dat ook ander dan zwartveen is afgevoerd omdat met deze methode het zwartveen zelfs nog niet is bereikt.

Slotconclusie moet dan ook zijn, dat, met goede wil van beide kanten, misschien nog wel net aan de provinciale eis, dat 50 cm bonksel moet achterblijven, wordt voldaan door Purit en Zegwaard samen. Niet voldaan wordt echter aan de voorwaarden uit het contract: alle bovenveen achter te laten en alleen zwartveen af te voeren.

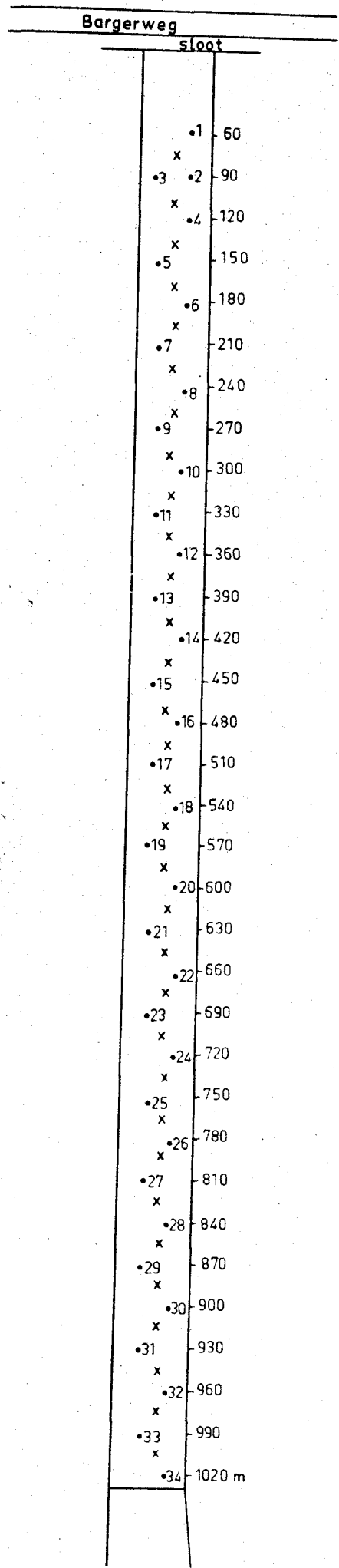
LITERATUUROPGAVE

- (1) Dr.J. Visser (1949) Veenvorming (Noordduin)
- (2) J. Kok (1919) Het landbouwbedrijf in de Veenkoloniën
(Kleewer)
- (3) Heidemij. (1948) Het veen en zijn ontginning
- (3a) F. Florschütz (1941) Lezing over: Wordingswijze en
botanische samenstelling van enige
Nederlandse veensoorten (opgenomen
in (3))
- (3b) J.C. Horch (1941) Lezing over: Veenprodukten
(opgenomen in (3))
- (4) W.A. Casparie (1972) Bog development in Southeastern
Drenthe (The Netherlands) (Junk)

BIBLIOTHEEK
STARINGGEBOUW

73158-58

•1 t/m •34   plekken (met no.) waar een profielkuiltje is gegraven

x   plekken waar een intacte veenbrok uitelkaar is gepeuterd

-60 t/m -1020 m   afstand t.o.v. de Bargerweg in meters

Fig 1. Schematische weergave van de waarnemingspunten